

danja tijela“, odnosno umjetničkog prikaza oboljelih kroz blijedilo lica i mršavost. Mnoga svjetska književna lica bavila su se temom tuberkuloze, poput Fjodora Dostojevskog, a mnogi su umjetnici i umrli od tuberkuloze. Istaknuta hrvatska književna lica, poput Dobriše Cesarića, Mata Vodopića i Iva Vojnovića svoja su djela posvetila tuberkulozi, što je autor predstavio kao mjerodavne izvore za provedbu povijesno-medicinskih istraživanja. Antun Car svoju je knjigu zaključio podacima o smrtnosti od tuberkuloze u Dubrovniku, koristeći se dobnim, spolnim i socijalnim značajkama. Uz demografsku analizu dubrovačkog područja u 19. i 20. stoljeću, autor je postavio zaključak o cikličkoj smrtnosti od tuberkuloze u 19. stoljeću, točnije do 1900. od kada je pad smrtnosti vrlo izražen, kao i gotovo ujednačenu krivulju smrtnosti po spolnim razlikama. Dakle, autorova istraživanja za period od 1908. do 1919. potvrđuju da je krivulja smrtnosti između muškaraca i žena bila gotovo izjednačena, s iznimkama od nekoliko posljednjih mjeseci u godini. Uz izradu i priloženost grafikona, autor je prosječnom čitatelju uvelike olakšao shvaćanje tijeka smrtnosti od tuberkuloze, povezujući sve navedene značajke s plodonosnom i preventivnom antituberkuloznom kampanjom. Osim što je u knjizi Antuna Cara priloženo mnoštvo grafikona i tablica koji imaju za cilj simplificiranje prikazati brojke smrtnosti u različitim vremenskim intervalima, ova knjiga je i bogato ilustrirana. Svrha brojnih ilustracija prije svega ima edukacijsku ulogu. Osim što se na mnogim ilustracijama nalaze primjeri izvornih dokumenata na kojima su liječnici evidentirali oboljele, u ovoj su knjizi priloženi nacrti onih zgrada koje su projektirane za potrebe realizacije skromnih smještajnih kapaciteta za teže oboljele pacijente. Autor je priložio i primjere nekih tiskanih brošura koje su se krajem 19. stoljeća upotrebljavale kao izvanredno oružje za borbu protiv tuberkuloze.

Tuberkuloza je ostavila velik trag u društvu, znanosti, književnosti i umjetnosti. Iako nije

u potpunosti iskorijenjena, napredak medicine u 19. i 20. stoljeću i društveni razvoj uvelike su potaknuli suzbijanje širenja zaraze i značajnog pada smrtnosti. Antun Car ovim je djelom obogatio jedan dio neistražene dubrovačke povijesti, ali je pružio i veliki doprinos ka boljem proučavanju povijesti medicine i njezinome utjecaju na društveni razvoj. Provedbom ovog izvanrednog istraživanja, interdisciplinarnost povijesne znanosti postavljena je na višu razinu, a ova bi knjiga u budućnosti trebala pojačavati interakciju između povijesne znanosti i medicine.

Edi Zubović

Colloquia Mediaevalia Croatica
VI. Hrvatska državnost u srednjem vijeku između historije i mita, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 4. prosinca 2024.

U povodu 150. obljetnice studija povijesti na Filozofskom fakultetu i obilježavanja obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva, u Zagrebu je u Konferencijskoj dvorani Knjižnice Filozofskoga fakulteta održan šesti u nizu znanstvenih skupova iz serije *Colloquia Mediaevalia*. Dosad održani skupovi pokrili su široku paletu tema iz hrvatskoga srednjovjekovlja. Prvi u nizu „razgovora o srednjovjekovlju“ održan je 2010. i bio je posvećen djelu *De administrando imperio* cara Konstantina Porfirogeneta, drugi *Ljetopisu popa Dukljanina pred izazovima nove historiografije* (2011.). Potom su se na trećem razmatrale *Nacionalne ideje i etnička lojalnost u Hrvatskoj* (2017.). Naslov četvrtoga skupa bio je *Bizantski studiji u Hrvatskoj – retrospektiva i perspektive* (2017.), a petoga *Napuljski obzori hrvatskoga kasnog srednjovjekovlja* (2019.).

Šesti srednjovjekovni kolokvij bio je posvećen problemima hrvatske državnosti u srednjem vijeku. Sudjelovalo je ukupno jedanaest

izlagača podijeljenih u četiri sekcije: *Hrvatska država za narodnih vladara, Hrvatsko Kraljevstvo između Ugarske i Venecije, Kriza ugarske vlasti i potraga za alternativama te 1102. i 1527. Dvije epizode tranzicije*. Nakon svake sekcije uslijedila je diskusija. Uvodnu riječ održao je Trpimir Vedriš.

Uvodno izlaganje u prvoj sekciji održao je Neven Budak pod naslovom *Pitanje državnosti u ranom srednjem vijeku*, sa središnjim problemom možemo li uopće u predmoderno doba govoriti o državama. U uvodnim dijelovima izlaganja autor razlaže faktore državnosti, a potom i definicije prisutne u anglofonoj historiografiji. Nakon ponuđene analize zaključuje da u ranom 9. stoljeću Hrvatsku možemo nazivati državom u najopćenitijem smislu. Drugo izlaganje, pod naslovom *Dvor hrvatskih vladara u ranom srednjem vijeku*, održao je Trpimir Vedriš. U suštini, riječ o raspravi o službenicima na dvoru u 9. stoljeću s naglaskom na ocrtavanje historiografskih pozicija Francesca Borrija i Stéphanea Gioannija. Na temelju analize autor zaključuje da je srednjovjekovni dvor mnogo kompleksniji od njegova viđenja u talijanskoj historiografiji. Posljednje izlaganje u sekciji održao je Mladen Ančić pod naslovom *Krunidbe hrvatskih ranosrednjovjekovnih vladara: podrijetlo obreda i značenje*. Temeljno polazište autorova izlaganja čini analiza krunidbi kralja Zvonimira i kralja Kolomana. Na temelju opažanja o bitnim razlikama između njih utvrđuje tezu o postojanju obreda iz razdoblja Trpimirovića na čiju se tradiciju oslanjao kralj Koloman. Također se naglašava važnost krune Stjepana Držislava dobivene iz Konstantinopola.

Uvodno izlaganje druge sekcije, pod naslovom *Kraljica Jelena i uloga kraljica u prijenosu vlasti*, održala je Zrinka Nikolić Jakus. U fokusu izlaganja nalazili su se atributi kraljice Jelene u sačuvanim izvorima i uloga kraljice, na temelju čega autorica ispituje tradicionalnu historiografsku tezu legitimeteta ugarske dinastije Arpadovića preko krvnoga srodstva s kraljevom udovicom.

Potom je Zdenka Janeković-Römer održala izlaganje *Dalmatinski gradovi pod krunom Ludovika Velikog: communitates i regnum*, sa središnjim pitanjem odnosa komunalne i kraljevske vlasti. Posebno su naglašena različita poimanja i očekivanja kraljevske i gradske vlasti i problemi do kojih navedene suprotnosti dovode, osobito u pitanju granica i privilegija. Posljednje izlaganje u ovoj sekciji, pod naslovom *Mletačka jurisdikcijska država u Istri i Dalmaciji (X.-XIV. st.): legitimizacija vlasti i elementi državnosti*, održao je Josip Banić. U odnosu na tradicionalnu historiografsku paradigmatu, u kojoj se odnosi Venecije i gradskih komuna promatraju kroz prizmu političko-ekonomskoga podčinjavanja, na temelju razmotrene opsežne arhivske građe autor donosi novo viđenje mletačke vlasti u Istri i Dalmaciji kroz razvoj kompleksnih jurisdikcijskih odnosa.

Uvodno izlaganje u trećoj sekciji održao je Neven Isailović pod naslovom *Bosanska vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji*. Autor se u izlaganju osvrće na dva razdoblja bosanske vlasti (14. i 15. st.) te primjenjujući komparativni pristup donosi regionalnu kontekstualizaciju, razmatra ulogu glavnih aktera, ali i posljedice, percepciju i recepciju bosanske vlasti. Sljedeći izlagač bio je Luka Špoljarić s temom *Frankapani i izazov državotvorstva (1393.-1449.)*. Autor se u izlaganju fokusirao na teritorijalne ambicije Frankapana od 1420. do 1480. godine. Uz apostrofiranje značaja slabljenja kraljevske vlasti i fluidnosti termina *država*, analizira širenje teritorija, ali i probleme i ograničenja u navedenom procesu (promjenjive granice teritorija, odnos prema vrhovnom autoritetu i pitanje nasljeđivanja). Posljednje izlaganje u sekciji održao je Borislav Grgin pod naslovom *Osmanski pritisk i transformacija ugarske kraljevske vlasti (1464.-1526.)*. U prvome redu autorova je pozornost bila usmjerena prema transformaciji banske vlasti sa središnjim pitanjem važnosti objedinjavanja banskih časti za jačanje svijesti o povezanosti i specifičnosti hrvatskih zemalja unutar Krune sv. Stjepana.

Zaključuje da je priroda banske dužnosti u tom razdoblju odražavala promjene na širem prostoru pod osmanskim prijetnjom.

Uvodno izlaganje posljednje sekcije održao je Ivan Majnarić pod naslovom *Pacta conventa: između prošle zbilje, historiografske interpretacije i popularne uporabe*. Uz osvrt na kreaciju diskursa o *Pacta* nasljedovanog stoljećima, autor je analizirao *topose*, termine i sintagme u kojima se zrcale okolnosti 14. stoljeća. Zaključuje da je riječ o izvoru koji odražava prošlost prilagođenu potrebama sadašnjosti. Posljednje izlaganje u sekciji, ali i na znanstvenom skupu, održala je Nataša Štefanec. Pod naslovom *Zašto se Cetinski sabor smatra jednim od temelja hrvatske državnosti?* autorica je na temelju izvještaja carskih povjerenika prikazala događaje koji

su prethodili Saboru te je uz razvoj institucija prezentirala kratkoročne (ugarski staleži, Tajno vijeće, vanjska politika) i dugoročne posljedice (gubitak utjecaja sabora i bana u Hrvatskoj i Slavoniji) izbora stranoga vladara.

Ostaje zaključiti da je i šesti skup *Colloquia Mediaevalia* obilovao veoma zanimljivim izlaganjima. Osim što su utvrdili postojeća saznanja o srednjovjekovlju, izlagači su ponudili publici i neka nova viđenja problema nasuprot ustaljenim historiografskim postavkama. Rasprave nakon sekcija bile su veoma sadržajne i poticajne, a urodile su i idejama za buduće „razgovore o srednjovjekovlju”.

Maja Hučić